

УДК 111.32:316.722

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v056.2025.17>

І. П. Пацалюк

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-2011-4177>

аспірант

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ОСВІТА 5.0: ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА УКРАЇНСЬКА ПЕРСПЕКТИВА

Постановка проблеми. Освіта 5.0, як і кожна з попередніх моделей освітніх стратегій даного кшталту, має свою специфіку. Крайня проявляється у націленості на розвиток не лише освітньої царини, а й всіх сфер людського буття в їх комплексному взаємозв'язку. Адже саме це стає запорукою благополуччя людства. Якщо виводити саме їй притаманні риси, то це беззаперечно людиноцентричність, «колабораційність», персоналізація, робота на результат, екологічність та підтримка сталого розвитку. Що ж до таких складових як критичне мислення чи креативність та інше, то це ті компоненти, які вже мають бути базовими для сучасної людини і ставити їх в центр певної освітньої парадигми вже, майже, безглуздо. Таким же чином, як зазначають дослідники, мають бути базовими цифрова трансформація чи гнучкість, і вже їх фактична наявність не буде панацеєю у вирішенні якихось критичних проблем. «Щодо конкретності кроків подальшого буття, то все ж вони є росити розлогими та дещо розмитими. Гнучкість організаційної структури та розробка міждисциплінарних проєктів, як, власне, і цифрова трансформація діяльності, є не надто потужними інструментами до розв'язання проблеми втрати того ж таки «викладацького потенціалу та людських ресурсів» [11, с. 289].

Звісно в різних дослідженнях наявні більш розлогі та вичерпні формулювання та визначення даної освітньої парадигми. «Освіта 5.0 – це футуристичний термін, метою якого є інтеграція передових ІКТ-технологій в систему освіти для покращення навчального досвіду та усунення бар'єрів у навчанні окремої людини. Однією з фундаментальних цілей освіти 5.0 є сприяння персоналізованому навчанню, співпраці та благополуччю за допомогою використання цифрових інструментів, таких як штучний інтелект, віртуальна реальність (VR) та Інтернет речей» [1, с. 1]. Наразі, можна вважати, що метою Освіти 5.0 є створення більш ефективної, результативної, справедливої та екологічної системи освіти, яка може адаптуватися до мінливих потреб суспільства в умовах як п'ятої промислової революції, так і криз, катастроф чи воєн.

Під тиском Індустрії 5.0 трансформуються різні сфери буття людини (економічна, соціальна, політична, тощо), не виключенням є і сама система освіти, яка й пропонує модель 5.0. Коли йдеться про перспективи, які дана модель може запустити завдяки подальшого ефективного функціонування, то зпоміж них виділяється і індивідуальна траєкторія навчання, і персоналізація освітніх практик, що в подальшому формують персоналізований підхід у виконанні робочих завдань тощо. Та досить часто дослідники зважають на факти, які потрібно покращити для того аби набувся весь той спектр функціональності, які закладено і зміну русла стратегії Освіти 5.0. «Основними аспектами, що потребують трансформації є технічне забезпечення освітнього процесу, дизайн силабусів, освітнє середовище, а також сфера наукових досліджень та інновацій. Успішна реалізація основних принципів Індустрії 5.0 у вищій освіті можлива за умови подолання викликів, які перш за все пов'язані із необхідністю пошуку значних фінансових ресурсів, здатністю викладачів до впровадження інноваційних методів навчання та викладання, гнучкістю та адаптованістю студентів до мінливих умов, забезпеченням безпеки баз даних із конфіденційною інформацією, етичністю у використанні штучного інтелекту та академічною доброчесністю всіх учасників освітнього процесу» [12, с. 241].

Формулювання мети статті. У статті аналізується та осмислюється потенціал Освіти 5.0 та перспективи, які він може дати соціальному розвитку, економічним процесам, ринку праці тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо в узагальнюючій перспективі розглядати моделі Освіт від 1.0 до 4.0, то можна побачити як вони, насамперед відображають еволюцію освітніх парадигм у контексті суспільно-технологічного прогресу. Кожна з цих освітніх моделей, у відповідності до часу мала власний перспективний потенціал, що закладав підґрунтя до наступних етапів розвитку. Так, колись Освіта 1.0 фокусувалася на стандартизований передачі знань та вмінь, через механічне відтво-

рення, дисципліну, масову грамотність та інше. Освіта 2.0 проклала шлях до інформаційної епохи, завдяки розширенню горизонтів в бік комп'ютеризації та інтернету. Там же набула вагомості практика стандартизованих тестувань та масштабування знань. А з-поміж головних компетенцій, визначальною стала цифрова грамотність, як та що здатна навчити виживати в інформаційному суспільстві. Освіта 3.0 зсунулася в бік проектної діяльності, критичного мислення, стимулювання креативності, а також глобальної взаємодії. Її потенціал сягнув рівня сформованих компетенцій націлених на адаптацію до інновацій та швидких змін. Освіта 4.0 стала мостом до гуманістично-технологічної парадигми Освіти 5.0 [9]. Зі своїм компетентнісним підходом та повагою до штучного інтелекту, гейміфікації та інших проявів дана парадигма висвітлює всі ті проблемні ланки в освіті, які гальмують можливості розвитку людства, або й ставлять під загрозу його виживання, в надскладному сьогоденні.

Ще за часів пандемії COVID-19 стало зрозумілим, що традиційна система освіти є вкрай вразливою. І тому, ми всі мали нагоду спостерігати ситуацію, що минуло чимало часу, перш ніж система освіти почала функціонувати через освоєння платформ дистанційного навчання, що теж, давалося вкрай складно. Війна, яка триває з 2022 року на момент свого початку теж змусила перейти в дистанційний формат навчання. І хоча це було єдиноможливим варіантом утримання освітнього фронту на той час та все ж, не будучи панацеєю від самого початку, навчання-онлайн призвело до низки проблем, таких як от нерівність, травма тощо. Тож в цьому ключі Освіта 5.0 стає не просто інструментом виживання, а набуває рис каталізатору відновлення: вона перетворює кризу на можливості коеволюції людини, технологій та суспільства, де ІІІ підсилює роботу вчителя, викладача та запускає інші механізми в умовах невизначеності. І тут вже навичка вільного володіння технологічними засобами, розуміння постійного набуття знань та вмінь з ними працювати стають базовими та само собою зрозумілими.

Освіта 5.0 є перспективною ще й завдяки тому, що вона вже оснащена різного роду адаптивними платформами, як власне і налаштуванням та навичкою до швидкої адаптації в умовах кризи, змін чи невизначеності та хаосу. Прикладом цьому може бути хоча б Всеукраїнська онлайн школа, яка демонструє високу оснащеність матеріалами для гібридного навчання та здатна забезпечити чимало дітей доступом до матеріалів та психоемоційної підтримки. Svitlo School чи Plan International вже рухаються

в цьому напрямку і перетворюють укриття на «безпечні навчальні простори» з елементами гейміфікації та нестандартного навчання. Тут також видно й те, що Освіта 5.0 інтегрує «педагогіку безпеки» з VR-тренінгами евакуації, перетворюючи травму на емпатію та лідерство. Та звісно, що весь цей спектр не завжди доступний. Залишаються окуповані території, не має певної межі й ситуація з бжекаутами, брак ресурсів та багато яких інших чинників.

Окремі дослідники [8], порівнюють стратегію Освіти 5.0 з підходом, який розробляє М. Монтессорі [5]. В обох концепціях здобувач освіти виступає агентом, який через власну активність будує мир в мікро- та макрокосмосі. Відмінність лише в тому, що М. Монтессорі конструює це завдяки, умовно кажучи, дерев'яним кубикам, а Освіта 5.0 завдяки нейро-інтерфейсам. М. Монтессорі вчить миру через саморегуляційні механізми (до прикладу, за цим підходом проводяться «ігри в тишу» після чергової тривоги та ворожого бомбардування), а в структуру підходів Освіти 5.0 вкладено досягнення миру через симуляцію. Тож у період воєнного стану в Україні 2025 року підхід М. Монтессорі в гібридному форматі з технологіями стає вакциною проти повоєнного розколу, перетворюючи кожну дитину з окопу на втілення стійкості. Та будь це підхід М.Монтессорі чи звичайного вчителя в школі, це VR-тренінг евакуації чи «гра в тишу», в будь-якому випадку, навіть незначне докладання зусилля вже є кроком до реалізації спільної мети, яка буде полягати в досягненні благополуччя для людства

В будь-якому випадку необхідно розуміти, що Освіта 5.0 дає потенціал для можливих змін в різних площинах буття людини. Так, в якості прикладу, можна виокремити перспективи Освіти 5.0 у соціальному вимірі. Як вже неодноразово наголошувалося, Освіта 5.0 є не просто черговим витком та зміною парадигми, індустрії, революції, а радше це радикальна зміна світоглядного спрямування, де людина, штучний інтелект і суспільні потреби зливаються у єдину екосистему, яка сама себе творить. Так, її вплив може нести палітру перспективних якісних змін у різні площини суспільного буття людини.

Насамперед, в даній сфері досить чітко буде даватися в знаки аспект персоналізації, а точніше перспективи масового персоналізованого навчання. Наразі здобувачі освіти вже можуть отримувати освіту по принципу індивідуальної траєкторії. Та якщо додати до цього можливості помічника людини, а саме технологій, то в найближчій перспективі стане реальним циркулювання профайлів потенційного працівника з вне-

сеними туди всіма досягненнями та набутими компетенціями з варіантами і відповідниками можливого подальшого місця роботи. За такого підходу, суспільство отримає спільноти, які не «відбули» навчання, а пройшли його як квест і готові в такому ж руслі будувати свою мапу кроків на ринку праці. Погодьмося, що цей підхід є досить зручним та ефективним.

З використанням прийомів Освіти 5.0 та з урахуванням вищезазначеного, суспільство нарешті може позбутися професійних «мертвих зон». Якщо дійсно набуде реального функціонування профайл здобувача, а потім і випускника, якому пропонуватимуться робочі проекти в залежності від набору компетенцій, то кожен потенційний випускник буде вже затребуваним на ринку праці. Це зруйнує безробіття серед молоді, або ж убереже більшість від низькооплачуваних робіт «не за фахом». Таким чином, суспільство вступає в перспективу переходу від конкуренції дипломів до конкуренції реальних кейсів та видимістю необхідного фахівця з-поміж загалу.

Завдяки платформам Освіти 5.0, які здатні фіксувати не лише набуті знання, але й ціннісні особливості кожного: здатність приймати нестандартні рішення, розв'язувати непередбачувані задачі та інше, то відповідно виникає можливість агрегувати ці дані в «суспільний» інтелект і на основі цього робити прогнози та ухвалювати рішення: будь-то щодо екологічних криз, політичних чи економічних перспектив тощо.

Та наразі ж поки це може бути не більше ніж перспективою, адже як зазначають окремі дослідники зараз існує низка проблем по роботі здобувачів освіти з тим же таки штучним інтелектом. Здобувачі освіти мають вийти на рівень свідомого застосування штучного інтелекту: за певними алгоритмами та з урахуванням етики його використання. Інший вимір даної проблеми полягає в тій же таки недостатності ресурсів та засобів. «Недостатня готовність студентів до роботи з новітніми технологіями може сповільнити їх професійний розвиток і знизити їхню конкурентоспроможність на ринку праці. Тому, студенти в колаборації з викладачами та за підтримки керівництва університету мають бути професійно та психологічно готовими до динамічних вимог нової індустріальної революції» [12, с. 240].

Іншою площиною, де ми чітко можемо прослідкувати перспективу якісних змін, є площина економіки. Освіта є тією сферою, яка безпосередньо впливає на будь-які процеси (від рівня набутих компетенцій, сучасність отримує відповідного фахівця), які відбуваються

в тій чи іншій сфері людського буття: соціальний вимір, економічні процеси, культура тощо. Для розвитку економічної сфери все частіше обирають еволюційний підхід розвитку, який тримається на безперервному вдосконаленні, що на відміну від революційного, більше розрахований на тривалу перспективу. Забезпечення даного підходу можливе за умов дотримання деяких принципів, що є складовими концепту «сили малих кроків». До прикладу, «...оптимізація бізнес-процесів: бережне виробництво; максимально ефективне використання наявних ресурсів... Культура вдосконалення: визначення потенціалу кожного та можливості його реалізації; розуміння глибинних процесів та постійне навчання...» [4, с. 96–97]. Подібна спрямованість економічного курсу на пряму перегукується з принципами Освіти 5.0 і який може дійсно стати на шлях розвитку, якщо дані поля (економіки та освіти) зійдуться в тиглі фактичної співпраці. Тривалий час економіка, як і бізнес-середовище більше тяжіли до радикальних підходів вирішення завдань, які відповідали короткотривалим перспективам. На сьогоднішній день, воєнні події змушують сповільнити тем, і дещо зосередитися на поміркованості прийняття рішень, прорахунку ризиків тощо. Цьому підходу неабияк відповідає японська система Kaizen, яка цінує еволюційний підхід, визнає людину найціннішим ресурсом та ставить її в центр процесів, в стимулювання економічного розвитку закладає значну частку розвитку особистості. «Співробітники – найпотужніший актив, який потребує підтримки, стимулювання та мотивування, що передбачає інвестування в їх розвиток. Безперервне навчання особистості, саморозвиток та самовдосконалення – частина робочого процесу» [4, с. 97]. Та ще на рівні навчання в тому ж таки закладі вищої освіти студенти, які (в уявній вже функціонуючій стратегії Освіти 5.0) можуть генерувати екосистеми стартапів для бізнесу. А з огляду на багатофункціональність мікро-компетентісного кшталту, здобувачі здані створювати ціннісний продукт з подальшим його виходом на ринок. Так університет можна розглядати як інкубатор, яких активно співдіє з роботодавцем та націлений на нього вже з початку свого навчання.

Не може оминати вплив Освіти 5.0 і ринок праці. На прикладі аналізу діяльності окремих компаній, вже зараз можна побачити впровадження тих принципів, які закладено Індустрією 5.0, а відтак і відповідними щодо неї освітніми стратегіями. Так, в аналітичному огляді «Навчання та розвиток працівників в умовах індустрії 5.0» [6] знаходимо, що при-

йняття настанов Індустрії 5.0, зокрема її принципу людиноцентризму, проявляється, насамперед зміною підходів до управління персоналом. Провідні, а відтак і прогресивні компанії намагаються максимально створювати умови для того аби працівники могли реалізовувати свій потенціал. Адже крайнє дійсно є потенційним зростанням ефективності роботи компанії. Саме тому «кар'єрне зростання» стає не лише номінальною позначкою в рекламному оголошенні щодо пропозиції роботи. Попри це цікавим є факт, що вже на зараз починають практикувати формування «кадрового резерву», що може забезпечити безперервність та стабільність у роботі компанії. Співробітники також отримують менторську підтримку. А їх активна участь у тренінгах автоматично вноситься та відображається у профайлі співробітника, що досить зручно для подальшої діяльності.

З аналітичних даних також бачимо, що й з боку потенційного працівника є значний запит та орієнтування на роботодавця, який надає можливості навчання. Таким чином, можна припустити, що в найближчій перспективі може так статися, що безперервне навчання стане фактичним (а не гіпотетичним і суто «паперовим») та набуде ознак стратегічної пріоритетності. Цей аспект несе потенціал швидшої адаптації до змін.

Висновки. Освіту 5.0 можна порівняти з новою антропологічною революцією, яка спричиняє не так вдосконалення людини, як її радикальне перевинаходження у світі гармонійного співіснування людини, машини та планети в цілому. Вона перетворює освіту з інструменту адаптації на генератор нових форм буття, і тут кожна людина стає співтворцем свого майбутнього.

Освіта 5.0 може стати робочою рамкою відбудови людського капіталу у країні, яка одночасно відвойовує свої права за незалежність, проходить цикл нових реформаційних змін та процедури по інтеграції до ЄС. Її потенціал полягає в тому, що вона змінює саму цільову функцію системи, що більше не тримається за підготовку «користувачів технологій» для абстрактної цифрової економіки, а спільно з технологіями та секторами бізнес-структур, державою та наукою проектує рішення для конкретних викликів українського суспільства. І тут не можливо обмежуватися зазначеними нами в статті секторами соціального, економічного тощо. Наразі ця освітня парадигма може бути корисною для формування притомної діяльності й безпеки інфраструктури, сталого житлового будівництва чи реабілітації ветеранів etc. А школи, коледжі та університети, які

можуть перебрати на себе функції «живої лабораторії» можуть стати включеними в процес спільного творення дійсності. Збирання даних, конструювання прототипів, тестування та будь-яка інша діяльність, яка приносить результат (навіть у вигляді помилок, що можна вважати справжнім навчальним ресурсом), засвідчує нову архітектуру співпраці.

Дана модель, за її свідомого впровадження здатна пережити різноманітні політичні цикли та чергові зміни каденцій, якщо тримати в об'єктиві уваги людину, спільне благо, стійкість. Освіта 5.0 має всі шанси на те аби в Україні вона не переросла в чергову презентаційну та демонстративну модель, а стала інституційною звичкою. Адже кожен здобувач освіти вчиться не для диплому (і навіть не для ринку праці), а для того, аби щодень, щороку країна ставала дещо безпечнішою, а спільнота – людянішою.

Література

1. Ahmad S., Umirzakova S., Mujtaba G., Amin, M. S., & Whangbo, T. Education 5.0: Requirements, Enabling Technologies, and Future Directions. *arXiv:2307.2023*. P. 1–24.
2. Ahmadi A. The impact of labor flexibility on operational efficiency in industry 5.0: a systematic literature review. 2024. <https://doi.org/10.1080/00207543.2025.2516770>
3. Bakhmat N. Artificial intelligence in higher education: possibilities of using. *Collection of research papers «Pedagogical Education: Theory and Practice»*, 2024, P. 161–173
4. Голяд І., Гончаренко К. Філософські погляди на відбудову економіки України: сила малих кроків як шлях до прориву. *Вища освіта України*, № 1. 2024. С. 91–103.
5. Монтессорі М. Освіта і Мир. Київ, Printos design & Print, 2023. 166 с.
6. Навчання та розвиток працівників в умовах індустрії 5.0. 2025. Електронний ресурс. Режим доступу: URL: <https://fillin.ua/stati/navchannya-ta-rozvitok-pratsivnikiv-umovakh-industrii-50/>
7. Нечипорук Л. Вплив індустрії 5.0 на сталий розвиток економіки. *Цифрова економіка та економічна безпека : науково-практичний журнал. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій*, 2024. №5 (14). С. 27–32.
8. Россоха В. Парадигма «Індустрії 5.0» як чинник формулювання нових освітніх та професійних компетенцій. Нові компетенції для Індустрії 5.0 та управління даними для закладів вищої освіти. Київ : НаУКМА, 2023. С. 108–111.
9. Сучасні тенденції у філософії освіти: європейські практики та національні перспективи: монографія. Харків : Факт, 2020. 120 с.
10. Чорнодід І., Шолудченко С. Взаємодія системи освіти та ринку праці: проблеми та перспективи. *Економічний дискурс*, 1(3–4), 2021. С. 87–95.

11. Якимчук О. Філософські засади стратегії збереження освітнього капіталу в умовах війни. *Культурологічний альманах*. Вип. 4 (12), 2024. С. 287–292.

12. Школьник І., Люта О., Дейнека О. Індустрія 5.0 та трансформація Вищої освіти: концепція, застосування, та виклики майбутнього. *Теорія та методика управління освітою*, Випуск 75. 2024. С. 236–241.

Анотація

Пацалюк І. П. Освіта 5.0: філософсько-освітній потенціал та українська перспектива. – Стаття.

У статті розглядається концепція освіти нового покоління, що виступає простором інтеграції технологічного, гуманістичного та соціального вимірів розвитку людини. Автор аналізує філософські засади переходу від освітніх моделей, що орієнтувалися на цифровізацію, інновації, комп'ютеризацію, тощо, до Освіти 5.0, яка акцентує увагу на гармонізації людського, технологічного та екологічного. У центрі дослідження ідея людиноцентризму, де технології виступають не самоцілью, а інструментом формування творчої, відповідальної особистості, яка володіє набором компетенцій, що сприяють адаптації до умов ринку праці, соціальним змінам, економічному розвитку та ін. Особлива увага приділяється українському контексту: наголошується на потенціалі Освіти 5.0 у відновленні інтелектуального та культурного капіталу країни, подоланні наслідків війни, розвитку цифрового гуманізму та формуванні нової освітньої етики співбуття. У роботі йдеться про можливість впровадження принципів Освіти 5.0 в Україні, як перспективу, що здатна перетворити освітній простір на середовище взаємодії, креативності й соціальної відповідальності, де знання постає не лише як інформація, а як жива подія конкретного спрямування та особистісного становлення.

Робота є фактичним обґрунтуванням можливості розробки національної стратегії Освіти 5.0 для забезпечення конкурентоспроможності України в глобальному освітньому просторі, виховання та навчання інноваторів та збереження гуманістичних цінностей.

Ключові слова: Освіта 5.0, індустриальна революція, культура вдосконалення, освітній потенціал, цифрові інструменти, людиноцентризм, принцип екологічності.

Summary

Patsaliuk I. H. Education 5.0: philosophical and educational potential and Ukrainian perspective. – Article.

The article examines the concept of new generation education, which acts as a space for integrating the technological, humanistic, and social dimensions of human development. The author analyzes the philosophical foundations of the transition from educational models focused on digitalization, innovation, computerization, etc., to Education 5.0, which focuses on the harmonization of the human, technological, and environmental. The research focuses on the idea of human centrism, where technology is not an end in itself, but a tool for forming a creative, responsible personality who possesses a set of competencies that contribute to adaptation to labor market conditions, social changes, economic development, etc. Special attention is paid to the Ukrainian context: the potential of Education 5.0 in restoring the country's intellectual and cultural capital, overcoming the consequences of war, developing digital humanism, and forming a new educational ethic of coexistence is emphasized. The paper discusses the possibilities of implementing the principles of Education 5.0 in Ukraine, as a perspective capable of transforming the educational space into an environment of interaction, creativity, and social responsibility, where knowledge appears not only as information, but as a living event of a specific direction and personal development.

The work is a factual justification for the possibility of developing a national strategy for Education 5.0 to ensure Ukraine's competitiveness in the global educational space, educate and train innovators, and preserve humanistic values.

Key words: Education 5.0, industrial revolution, culture of improvement, educational potential, digital tools, human-centeredness, the principle of environmental friendliness.

Дата надходження статті: 05.11.2025

Дата прийняття статті: 14.11.2025

Опубліковано: 15.12.2025